

Trí tuệ nhân tạo (AI) và những "thuật toán" tôn giáo

ISSN: 2734-9195 09:55 20/12/2024

Trong khi AI mang lại tiềm năng hỗ trợ nghiên cứu tôn giáo, nó cũng đặt ra những thách thức đạo đức và triết học cho các tôn giáo truyền thống. Mối quan hệ này tiếp tục tiến hóa, đem lại cái nhìn mới mẻ về vai trò của tôn giáo trong thời đại AI.

Trí tuệ nhân tạo (AI) là công nghệ cho phép máy tính, các thiết bị công nghệ mô phỏng trí thông minh của con người, giúp nâng cao khả năng giải quyết vấn đề (1). Ngày nay, AI đang thành xu hướng phổ biến, gây ảnh hưởng sâu rộng đến nhiều lĩnh vực trong đời sống: giáo dục, công nghiệp, giải trí, và cả lĩnh vực tâm linh.

AI sẽ giúp chúng ta hiểu vạn vật trong thế giới một cách dễ dàng hơn. Câu hỏi đặt ra: AI sẽ ảnh hưởng như thế nào đến tôn giáo và tín ngưỡng tâm linh của con người?

Hình minh họa được tạo bởi công nghệ AI.

Theo một nhóm các nhà nghiên cứu, những người tiếp xúc nhiều với công nghệ tự động hóa sẽ bị giảm sút niềm tin tôn giáo. Họ cho rằng, mối quan hệ này không phải là ngẫu nhiên và “công nghệ trí tự động hóa có những đặc tính có thể thúc đẩy sự suy giảm niềm tin tôn giáo”. (2)

Để khám phá mối liên hệ giữa tự động hóa và tôn giáo, các nhà nghiên cứu đã thu thập dữ liệu của 68 quốc gia trong suốt thời gian những năm 2006-2019. Nghiên cứu đã chỉ ra rằng, các quốc gia có tỷ lệ người lao động tiếp xúc nhiều với robot có xu hướng suy giảm về lòng sùng kính tôn giáo. Tác động này được giải thích do con người ít phụ thuộc vào yếu tố siêu nhiên khi vấn đề được giải quyết bằng công nghệ.(3)

Tác động của tự động hóa đối với đức tin tôn giáo có thể liên quan đến giá trị “công cụ” của tôn giáo. Theo truyền thống, mọi người đã nhờ đến các tác nhân siêu nhiên và các chuyên gia tôn giáo để giải quyết vấn đề vượt quá phạm vi khả năng của con người. Những vấn đề này có vẻ dễ giải quyết hơn đối với những người làm việc và sinh sống trong không gian tự động hóa cao.(4)

AI có thể giúp bạn tạo nội dung. Công nghệ này giúp bạn sáng tạo, làm việc năng suất và am hiểu hơn. AI có thể tạo ra nhiều nội dung khác nhau, bao gồm văn bản, hình ảnh, âm thanh và tổng hợp dữ liệu... Người ta ước tính rằng, khoảng một phần ba người dùng Gen-Z (những người sinh từ giữa những năm 1990 đến đầu những năm 2010) đã sử dụng AI trong các hoạt động giao tiếp hàng ngày.(5)

Khi AI trở nên phổ biến, điều tiên quyết là chúng ta cần nắm bắt những phương cách mà AI đại diện cho nhiều khái niệm và bản sắc xã hội, chính trị khác nhau, ví dụ như tôn giáo. Hiện chúng ta chưa thể biết rõ có mối liên hệ mật thiết nào giữa AI và thần học?

AI thường không cố ý đặt ra mục tiêu khám phá bất cứ điều gì có thể được phân loại là “thần học”. Trong trường hợp tốt, AI không theo thuyết bất khả tri về các vấn đề thần học, ngược lại, nó là vô thần, cho rằng có một chủ nghĩa duy vật cấp tiến loại trừ sự tồn tại của Chúa Trời.

Điều này đối lập với điều khiển học, tiền thân của AI, vốn cởi mở hơn khi thừa nhận sự bí ẩn trong thế giới. Những người theo chủ nghĩa điều khiển học như Norbert Wiener định nghĩa khoa học điều khiển học là nghiên cứu về khả năng kiểm soát và giao tiếp ở động vật và máy móc. Stafford Beer gọi đó là khoa học về tổ chức hiệu quả. Gordon Pask thì mở rộng, bao hàm các luồng thông tin “trong mọi phương tiện”, từ các vì sao đến não bộ. Họ tin rằng con người có những cơ chế có thể “giao tiếp” và hiểu thế giới, tuy nhiên chúng ta khó lường

trước những phức tạp từ thực tế, bởi hạn chế của bộ não chúng ta (Williams 1968, 44; Pickering 2004, 499-501). Đối với họ, sự bí ẩn của thần thánh được xem như sự tiếp nối hoàn hảo với các khía cạnh chưa thể khám phá của vũ trụ. Do đó, điều khiển học được xem như công cụ giúp giải mã sự bí ẩn này. Mỗi quan hệ rõ ràng như vậy không thể tồn tại giữa tôn giáo và người kế nhiệm của điều khiển học, cụ thể là AI.(6)

Tuy nhiên, một nghiên cứu gần đây đã lưu ý ba yếu tố quan trọng: AI đấu tranh để “phản biện” các vấn đề phức tạp của tôn giáo, AI nhấn mạnh sự đa dạng và AI khuyến khích người đọc tham gia với sự tôn trọng đối với các vấn đề nhạy cảm của tôn giáo. Do đó, các tác giả cho rằng AI có cách tiếp cận đối với các hoạt động tôn giáo tập trung vào các giá trị của lòng tốt.(7)

Việc sử dụng các chương trình AI để tìm ra các mẫu ngôn ngữ ẩn trong các văn bản tôn giáo có lẽ là hình thức tương tác trực tiếp nhất và ít mang tính suy đoán nhất giữa AI và thần học. Các phương pháp tính toán đã được sử dụng trong các nghiên cứu về Kinh thánh từ những năm 1970, nhưng phải đến khi các thuật toán khoa học máy tính ra đời vào những năm 2000 thì toàn bộ tiềm năng của AI thống kê mới được khai phá. Hiện tại, các phương pháp tính toán không còn xa lạ trong các nghiên cứu về Kinh thánh mà là các phương pháp chính thống (Peursen 2017, 394). Ví dụ, cách các thuật toán đang giúp các nhà nghiên cứu Kinh thánh phân biệt giữa các tác giả khác nhau trong cùng một văn bản (Dershowitz, Akiva và Koppel 2015), có thể hiểu là “nhóm tác giả”.(8)

Đầu năm 2023, một nhà điều tra trong lĩnh vực truyền thông đã có sản phẩm đầu tiên của mình với một công cụ AI. Ông đã yêu cầu AI đưa ra lời cầu nguyện cho một người cha (Joe) đang cầu nguyện cho sức khỏe của con trai mình (Perry), và trong vòng vài giây, AI đã đưa ra lời cầu nguyện sau:(9)

“Lạy Cha chúng con ở trên trời, trong thời điểm thử thách này, con đến trước Cha với một trái tim nặng trĩu. Perry, đứa con yêu quý của con, đang chiến đấu với căn bệnh ung thư, và con đứng bên cạnh con, cảm nhận được gánh nặng của sự lo lắng và quan tâm.

Kính lạy Đức Chúa, xin ban cho con sức mạnh. Xin ban cho Perry sức mạnh mỗi ngày để đối mặt với với lòng can đảm và hy vọng, và hướng dẫn con trở thành người cha mà con cần trong hành trình này. Xin giúp con giữ vững tinh thần Ireland của mình, để mang lại tiếng cười và sự ấm áp ngay cả trong những cuộc đấu tranh này.

Khi chúng ta giữ vững ngọn giáo Đức Tin Thiên Chúa, xin gốc rễ Ireland của chúng ta củng cố quyết tâm của chúng ta. Xin Đức Chúa Giêsu Kitô, Con của

Người, chữa lành vết thương cho Perry, phục hồi sức khỏe của anh ấy theo ý muốn thiêng liêng của Người.

Xin bao quanh chúng con bằng lời cầu nguyện của các vị thánh và sự hỗ trợ của cộng đồng người Ireland. Giữa lúc bất ổn, xin ánh sáng ngọc lục bảo của đức tin và sức bền tỏa sáng, soi sáng con đường của chúng con. Con tin tưởng vào Đức Chúa, và dâng lời cầu nguyện này cho Perry được chữa lành, cho sức mạnh và cho sự bình an mà chỉ có Đức Chúa mới có thể ban tặng. Amen.”.

Khi nghe điều này, hầu hết mọi người sẽ nghĩ rằng đây là một lời cầu nguyện tuyệt đẹp của người cha có đứa con bị bệnh, cầu xin Đức Chúa giúp đỡ để an ủi, chữa lành cho con trai mình.

Liệu lời cầu nguyện được tạo ra bởi một “cỗ máy” sử dụng các liên tưởng dựa trên thuật toán mà không có bất kỳ cảm xúc nào, hoặc bất kỳ cảm giác nào về sự bao la và quyền năng của một vị Chúa yêu thương có quan trọng không?

Đối với người đọc, lời cầu nguyện như vậy, không biết nguồn gốc, thì có thể thấy đó là lời cầu nguyện ý nghĩa và cảm động dâng lên Đức Chúa. Nhưng họ cũng phải thừa nhận một số cảm giác bối rối, thậm chí là phản cảm, khi biết rằng nó được tạo ra bởi AI.

Hình minh họa được tạo bởi công nghệ AI.

Một số cuộc thảo luận hiện nay về trí tuệ nhân tạo (AI) và tôn giáo có phần chạm tới những điều mà nhiều người có thể cho là phi lý.

Ví dụ, triết gia Rajesh Sampath (2018) đã thử tưởng tượng cách đức tin Kitô giáo có thể được tái diễn giải qua con mắt của một robot thông minh giả định. Robot

này, một cách hợp lý, có thể tự hỏi liệu nó có được coi là mang hình ảnh của Chúa không.

Theo đó, AI có thể tìm cách giải thích Tân Ước và các giáo lý cốt lõi của Kitô giáo như thể chúng được viết dành cho robot.

Một cách diễn giải có thể là xem Chúa Kitô, Ngôi Lời (Logos) thiêng liêng, như một chương trình phần mềm; và việc sinh ra, chết đi, và phục sinh của Chúa Kitô giống như việc chương trình này chuyển đổi giữa trạng thái BẬT và TẮT.

Sự tồn tại trước đó của Logos có thể được hiểu đơn giản như sự tồn tại vĩnh cửu của “mã nguồn Kitô” trong tâm trí của Chúa.

Liệu chương trình Kitô đó có thể ra đời qua một Sự Thụ Thai Vô Nhiễm không? Hoàn toàn có thể, nếu sự kiện này được hiểu như việc mã nguồn được tiết lộ tại một thời điểm lịch sử khi con người chưa đủ khả năng văn hóa để tạo ra điều tương tự.

Điều mà Sampath muốn nhấn mạnh – dù cách trình bày có phần giảm lược và mang tính mĩa mai – là một robot thông minh có thể tự tạo ra một thần học riêng biệt, nguyên bản nhưng đầy tính ẩn dụ, mà không mâu thuẫn với Kinh Thánh. Dù con người và máy móc có thể đồng thuận về lý do tồn tại của nền kinh tế thần linh, họ sẽ nhìn nhận cách thức thực hiện rất khác nhau. (10)

Hình minh họa được tạo bởi công nghệ AI.

AI trả lời về mối liên hệ giữa AI và Tôn giáo. Khi được hỏi: “Hãy nói về AI và Tôn giáo,” chính AI đã trả lời như sau:

“Mối giao thoa giữa AI và tôn giáo là một chủ đề phức tạp và đang phát triển, bao gồm nhiều quan điểm, tranh luận và hệ quả khác nhau. Dưới đây là một số điểm quan trọng:

1. Khung đạo đức và luân lý: AI liên quan đến các cuộc thảo luận về đạo đức và luân lý. Nhiều tôn giáo cung cấp hướng dẫn về cách con người nên tương tác với nhau và với thế giới xung quanh. Khi AI ngày càng tích hợp vào xã hội, câu hỏi đặt ra là các nguyên tắc đạo đức này có nên được áp dụng cho AI không. Một số người cho rằng AI nên phát triển theo các giá trị tôn giáo, trong khi người khác tin rằng AI nên tuân thủ các nguyên tắc đạo đức thế tục.

2. Hệ quả thần học: AI đặt ra các câu hỏi thần học cho một số truyền thống tôn giáo. Ví dụ, một số Kitô hữu tranh luận liệu AI có thể sở hữu linh hồn hay ý thức, và nếu có, điều đó ảnh hưởng gì đến niềm tin về bản chất con người và thần linh. Tương tự, trong Hồi giáo, có những thảo luận về việc AI có thể có trách nhiệm đạo đức hay không.

3. Ứng dụng tôn giáo của AI: Một số tổ chức và cộng đồng tôn giáo đang tìm cách sử dụng AI để phục vụ niềm tin và thực hành của mình. Ví dụ, các chatbot AI đã được phát triển để cung cấp hướng dẫn tâm linh hoặc trả lời các câu hỏi tôn giáo. Ngoài ra, AI và kỹ thuật học máy đang được sử dụng để phân tích các văn bản tôn giáo như Kinh Thánh hoặc Kinh Qur'an theo cách mới.

4. Câu hỏi về sự tồn tại: Sự phát triển nhanh chóng của AI cũng đặt ra các câu hỏi về tương lai của nhân loại và vị trí của chúng ta trong vũ trụ. Một số nhà tư tưởng tôn giáo đã suy ngẫm về cách AI phù hợp với niềm tin về sự sáng tạo, mục đích và định mệnh.

5. Xung đột và hợp tác tiềm năng: Như với nhiều công nghệ mới, có cả xung đột và hợp tác tiềm năng giữa AI và các tổ chức tôn giáo. Một số lãnh đạo tôn giáo lo ngại về các hệ quả đạo đức của AI, trong khi những người khác thấy cơ hội hợp tác để giải quyết các thách thức chung như nghèo đói, bệnh tật, và suy thoái môi trường.

Nhìn chung, mối quan hệ giữa AI và tôn giáo rất đa chiều và tiếp tục phát triển khi cả công nghệ lẫn niềm tin và thực hành tôn giáo đều thay đổi.”.

AI và tôn giáo giao thoa trong nhiều khía cạnh đạo đức, thần học và ứng dụng công nghệ. Trong khi AI mang lại tiềm năng hỗ trợ nghiên cứu tôn giáo, nó cũng đặt ra những thách thức đạo đức và triết học cho các tôn giáo truyền thống. Mối quan hệ này tiếp tục tiến hóa, đem lại cái nhìn mới mẻ về vai trò của tôn giáo trong thời đại AI.(11)

Tác giả: **Tiến sĩ Alexander Lozano**

Viết dịch: **AI - Thích Vân Phong**

Nguồn: <https://catholicinsight.com>

Chú thích:

1. <https://www.ibm.com/topics/artificial-intelligence>
2. <https://www.chicagobooth.edu/review/where-ai-thrives-religion-may-struggle>
3. Ibid.
4. <https://doi.org/10.1073/pnas.2304748120>
5. <https://www.mdpi.com/2077-1444/15/3/375>
6. Artificial Intelligence and Religion: Recent Advances and Future Directions
7. <https://doi.org/10.3390/rel15030375>
8. Peursen 2017, 394 – ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TESTING GROUND FOR KEY THEOLOGICAL QUESTIONS
9. MDPI Religions, Artificial Intelligence’s Understanding of Religion: Investigating the Moralistic Approaches Presented by Generative Artificial Intelligence Tools, Mar 2024
10. Sampath, Rajesh. 2018. “From Heidegger on Technology to an Inclusive Pluralistic Theology.”
- In AI and IA: Utopia or Extinction? edited by Ted Peters, 117–32. Adelaide: ATF.
11. Chat GPT’s answer to the question: Tell me about AI and Religion.

Tác giả Tiến sĩ Alexander Lozano là một bác sĩ cũng có bằng Thạc sĩ Thần học với các khóa học tại Notre Dame và Boston Colloge. Lĩnh vực quan tâm chính của ông là Đạo đức sinh học.

Trong gần 30 năm qua, Ông đã chủ trì và phục vụ trong nhiều Ủy ban đạo đức chăm sóc sức khỏe và đã xuất bản một số bài báo liên quan đến Đạo đức trong nghiên cứu y sinh học: là các nguyên tắc, các chuẩn mực đạo đức áp dụng trong các nghiên cứu y sinh học liên quan đến đối tượng nghiên cứu là con người. đức trong nghiên cứu được đặt ra, cần xem xét và đánh giá nhằm bảo vệ sự an toàn, sức khỏe và các quyền của đối tượng tham gia nghiên cứu.